

Kære studenter!

I oktober måned sidste år blev en kemitime afbrudt. En af eleverne på kemiholdet, en 17-årig pige, skulle have en vigtig besked. En lærer kom ind og kunne fortælle, at pigen, der havde kæmpet mere end hvad der næsten var menneskeligt muligt, havde fået en meget stor æresbevisning, ja vel egentlig den største, man kan få. Denne nyhed gik senere samme dag verden rundt, og der blev afholdt pressekonference fra skolens bibliotek. Og ja, I har nok gættet det - det var ikke en kemitime på Gefion, der blev afbrudt. Pigen, der skulle have en besked, gik ganske vist i gymnasiet, men ikke i Danmark. Pigen bor i Pakistan og hedder Malala, og hendes lærer kom for at fortælle, at hun havde vundet Nobels fredspris.

Hun fik prisen for at insistere på noget så simpelt som alles ret til at gå i skole og lære noget – også piger. Via sin blog på nettet satte hun sig op mod et af de mest fanatiske regimer i verden, Taleban. Når man taler Taleban imod, falder straffen ubønhørligt og hårdt: En ulydig kvinde skal straffes med døden, og som fjortenårig var Malala døden nær efter at have fået en kugle i hovedet. End ikke dette attentat kunne standse hende, for som hun selv har sagt: "Jeg kunne gå i skole og dø, eller jeg kunne blive hjemme og dø."

Hvorfor er det, at reaktionære grupper og totalitære stater hader og frygter mennesker som Malala så meget? Det er der en bestemt årsag til. Jo mere man lærer, desto sværere er det for magthavere at få os til at tro på og acceptere deres udlægninger af virkeligheden og dermed kontrollere os. Med andre ord er det svært at slukke lyset for oplyste mennesker. Det nemmeste er at slå dem ihjel. Det gjorde Mao Zedong, Stalin, Hitler og Pol Pot, og det sker stadig hver dag over store dele af verden. Frygten for de intellektuelle og veluddannede med deres skarpe analyser,

deres skarpe pen og deres skarpe tunge har altid været stor i regimer uden demokrati. Denne frygt var udbredt i det kommunistiske Østeuropa, hvor man overvågede dem nøje og sendte dem i fængsel ved den mindste anledning. Hele systemet var bygget op på fastlåste holdninger, mistro og spionage. Det illustreres fint med en gammel polsk vits fra sovjettiden: *Hvorfor går polske politibetjente altid tre sammen? Jo, den ene kan læse, den anden kan regne og den tredje er med for at holde øje med de to intellektuelle.* Men der lå desværre blodig alvor bag den på overfladen så harmløse vittighed.

I kan jo så spørge jer selv, hvad det har med jer at gøre? I sidder her i dag, stolte og glade, I har taget jeres studentereksamen, og I har alting foran jer. I skal ikke frygte en skæbne som Malalas – I har fri ret til en uddannelse også efter gymnasiet. I kan sige og mene lige hvad I vil. I kan kritisere lige hvad vi vil, og ingen kan forbyde jer eller os at gøre det. Vi tænker og reagerer helt anderledes. Jeres første folketingsvalg for nylig er det konkrete bevis på det – det var selvfølgelig også pigernes valg, og sådan har det nu været i 100 år i Danmark. Malalas verden er ikke jeres eller vores virkelighed.

Jeg ved ikke, hvordan I ville have reageret, hvis en af jeres lærere var kommet ind til jer i en kemi- eller dansktime for at fortælle jer, at I havde vundet Nobelprisen. Jeg vil tro, at et vist postyr var opstået, at Gefionfanfaren ville have lydt over højtaleren, og at I som noget af det første ville have grebet mobiltelefonen for at orientere jeres omverden om nyheden, måske med en snap eller et post på et eller flere sociale medier. Det gjorde Malala muligvis også – men samtidig bad hun også om, at den pressekonference, der i al hast blev stablet på benene i skolens bibliotek, kunne ligge efter kl. 15. Hun havde nemlig en fysik- og en engelsktime, hun nødigt ville gå glip af. Uden at fornærme nogen vil jeg tro, at mange af jer ville have reageret en anelse anderledes. Malala har nok ikke haft de store problemer med sin fraværsprocent.

Jeres virkelighed er en anden, jeres kampe nogle andre – og lidt mindre dramatiske. Eleverne på Gefion ønsker f.eks. bedre opfølgning på evalueringer af undervisningen – i mange lande er man end ikke villig til at lade eleverne evaluere og have en mening om deres uddannelse. I har været heldige at få bedre vilkår. Disse vilkår er ikke kommet af sig selv, og de bliver ikke ved med at være her, hvis vi ikke passer på dem. I må aldrig tage alle jeres privilegier for givne, ikke retten til at tænke, tro og tale, som man vil, og heller ikke retten til at få en uddannelse uden at skulle betale for den. Intet er givet, og vi har her på skolen forsøgt at give jer en del af den ballast,

som skal til, for at I kan sørge for, at dem, der kommer efter jer, kan nyde de samme privilegier. Det er bl.a. på den måde, at vi sikrer vores fremtid. Platon sagde det allerede for et par tusind år siden, godt og vel, i en af sine filosofiske definitioner, som I måske er stødt på i old: *Undervisning er videregivelse af kultur.*

Er Malala så et bedre menneske end jer? Jeg tror først og fremmest, at hun fuldstændig lige som jer er et menneske præget af de vilkår, hun har fået – og at hun så har en usædvanlig kraft til at ændre på de vilkår. Og her spiller uddannelse faktisk en afgørende rolle.

En af skolens fornemste opgaver er at forsøge at åbne jeres øjne for nye dimensioner i tilværelsen. At give jer muligheden for at få indblik i tanker og ideer, I ikke tidligere har kendt, og som man ikke lige støder på i dagligdagen. At lære jer at lytte, undersøge og forholde jer kritisk til ytringer og påstande, som I dagligt bombarderes med fra alle medier. At lære jer at tænke selvstændigt og danne jer en mening, som I så naturligvis også skal forholde jer kritisk til. Med andre ord har vi forsøgt at give jer så megen selvstændighed og selvtillid, at I oven i købet tør forholde jer kritisk til jeres egne synspunkter, og måske endda kunne grine lidt ad jer selv og hinanden.

For at nå det mål er man nødt til også at lære om emner, der ikke umiddelbart synes brugbare i en snæver karrieresammenhæng. At lære noget, som bare er godt at vide, og som bidrager til, at du kan finde ud af, hvem du er, og hvor du hører til.

Søren Ulrik Thomsen har i sin digtsamling "Rystet Spejl" fra 2011 beskrevet et øjeblik i sit liv, hvor et andet menneske gav ham noget, som har fulgt ham resten af livet:

På hotelværelset over den lilla natklub

I den hældende gade

Bag banegården i Zaragoza

Hvor jeg sidder og roder

I min kaotiske kuffert

Husker jeg pludselig en ung vikar

Hvis ansigt bag de sorte briller

Hentede sit lys fra en kommende tid

Som nu må være godt og vel gået.

Hvordan den så gik

Og hvor i verden du end må være

Hvis du da stadigvæk findes:

Hilsen fra en

Som lånte lidt lys til den kommende tid

Fra dit ansigt for fyrre år siden.

Jeg håber, at I også har lånt lidt lys, måske endda fra et af de fag, I ikke altid har kunnet se meningen med, og at I vil bruge det også om fyrre år.

Disse "mærkelige" fag er måske især nødvendige i disse år, hvor der fra politisk hold er stort fokus på, hvad der nu er nyttigt, og hvor alt skal kunne tælles, sættes på formler og i regneark. Fint nok, at politikerne gerne vil se, hvad vi bruger pengene til, og hvad der kommer ud af det, det er bestemt rimeligt. Men viser regnearket hele billedet? Vi er i en periode, hvor nyttetanken står over tanken om det enkelte individs dannelse som en hel og livsduelig person. Man kunne godt få den tanke, at alt hvad der ikke kan tælles, evalueres og måles, ikke har nogen politisk interesse. Frie tanker er svære at tælle op, det er svært at opgøre den økonomiske værdi af diskussioner om livssyn og debatter om et idealsamfund. Det meste er jo luftigt og kan ikke indpasses i regnearket. Hvor meget vejer ånd?

Så er det værd at huske på, at det er med til at skabe indhold og værdi i den enkeltes liv. Et liv uden holdninger til og forståelse for andet end det daglige, overfladiske, er ikke nok for de fleste. Mennesker vil gerne føle, at der et formål med tilværelsen – og et formål større end næste gadgetindkøb. Det finder man, når man engagerer sig i noget, der er større end en selv, når man påtager sig også svære opgaver, fordi man ved, det betyder noget, også for andre. Det er det, Malala gør. Astrid Lindgren siger det meget enkelt til allersidst i *Brødrene Løvehjerte*, som I sikkert som børn har fået læst op hjemme eller i skolen. Lille skvattede Tvebak, der beundrer sin modige og gode storebror Jonathan, må tage et stort spring og være den stærke, der skal forsøge at redde sin bror, da han er blevet skadet. Og Tvebak overvinder sig selv og gør det, han tager springet. For som han siger: *Der er ting, man er nødt til at gøre, ellers er man ikke noget menneske, men bare en lille lort.*

Vi har brug for mennesker, der engagerer sig i tilværelsen og i andre. Vi har brug for mennesker, der kæmper for noget, der er større end dem selv, kæmper for andre og vil være med til at holde magthaverne i ørerne og fortælle dem, at de skal huske, hvorfor vi har valgt dem. Jo bedre vi er uddannede, desto bedre kan vi løse den opgave eller den pligt. Det er også pligten til at sørge for, at vi aldrig får brug for en Malala her i landet. At vi ikke synker hen i en intellektuel dovenskab, der giver mulighed for et totalitært regime med tankekontrol og undertrykkelse. Måske endda en undertrykkelse, som vi selv ender med at bifalde.

Hvordan kan det ske? Hvor kommer intolerancen fra? Bestemt ikke altid fra fundamentalister og anderledes kulturer. Nogle gange kommer den også snigende, fordi det er mest bekvemt at holde op med at tvivle og lægge sig fast. Fordi man bliver enig med sig selv om, at nu er man nået til vejs ende, og man låser sig fast på sine synspunkter og sit livssyn, og dem, der mener noget andet, er nogen idioter, der ikke har forstået noget af det hele. For at undgå idioterne begynder man kun at omgås mennesker, der deler ens synspunkter, og så kan man have det hyggeligt og rart med vennerne, indtil man ender som gammel nar, som ingen gider høre på, fordi der aldrig bliver sagt noget nyt, og man har mistet evnen til at lytte. Når man er nået dertil i sin intolerance, er man et let offer for totalitær tankegang.

Jeg vil håbe for jer, at den uddannelse, I har modtaget her på skolen, ikke bare sikrer jer en god, tryk og indholdsrig tilværelse, men også har skubbet så meget til jer, at I aldrig holder op med at tænke, at I aldrig holder op med at tvivle. Så har den almene dannelse, vi har forsøgt at bibringe jer, levet op til sit formål. For det er gennem tvivlen og fantasien, at man når frem til erkendelse og derigennem til fornyelse. Alt det, som Malalas fjender hader så inderligt. Den fornyelse, som skal sikre vores fremtid og skabe en bedre tilværelse for alle mennesker, og den fantasi, der skal til for at se mulighederne. Jeg vil håbe for jer, at I altid må bevare en ydmyghed og åbenhed over for andres synspunkter og ideer, men også at I må have modet og selvtilliden til at sige fra, når tingene bliver for tåbelige.

Og så vil jeg håbe for jer, at I ikke kun stikker kursen ud efter alt det fornuftige, karaktererne, at blive målt og vejret og at blive færdig. Som forfatteren og kritikeren Bo Green Jensen siger:

Det er nu, I skal læse, danse, rejse og leve, så meget I kan og så tæt, som I kan. Det er nu, I skal høre den gode musik og se de bestemmende film. Det er en magisk tid,

og den kommer ikke igen. Inden længe vil der være så mange forpligtende forhold, så meget ansvar at forholde sig til, at mulighederne gradvis forsvinder.

Det er der ikke noget galt med. Alle ting har deres tid. Det hører med til tilværelsen at få familie, tage arbejde, tænke fornuftigt og fravælge tilbud, som ikke giver mening. Men I behøver ikke at tegne pensionsordninger nu.

Med et stort til lykke til årets dimittender fra Gefion synes jeg, vi skal lade Malala få det sidste ord:

One teacher, one student, one book, one pen - can change the world.